

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Грачов О.В., к.е.н. доцент (ХНЕУ)

У статті розглянуто поняття податкової безпеки підприємства як частини економічної безпеки держави. Становлення принципово нової моделі взаємодії між ринковими суб'єктами в межах податкових відносин, запропонована побудова ефективної системи податкового менеджменту.

Ключові слова: *податковий ризик, економічна безпека, податкова безпека, методи оптимізації.*

Постановка проблеми. Податкова безпека підприємства є частиною економічної безпеки держави, як одержувача податків у дохідну частину бюджету, і підприємства, як платника податків. Податкова безпека підприємства – це фінансово-економічний стан платника податків, що забезпечує мінімізацією податкових ризиків, при якому з боку господарюючого суб'єкта повністю й вчасно сплачуються нараховані податки, а з боку виконавчих і законодавчих органів забезпечується передбачені законом захист платника податків. Це сприяє зростанню чистого прибутку підприємства й підвищенню економічної безпеки українських платників податків.

Основною проблемою податкової безпеки підприємства є оцінка податкових ризиків і податкового навантаження шляхом використання спеціальних методів і інструментарію по оцінці їхнього впливу на економічну безпеку й ефективність діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування податкової системи України з чітко визначеною фіскальною спрямованістю обумовило появу різноманітних публікацій з оцінки податкових ризиків і проблем податкової оптимізації, але вони містять в основному практичні рекомендації щодо уникнення або зменшення рівня податкового навантаження на суб'єкти підприємницької діяльності [1,2,3].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. На цей час відчувається недостатність комплексного теоретичного дослідження управління податковими ризиками, податкового планування та методологічних підходів до його використання.

Мета статті. Зростання інтересу до розробки економічної стратегії й тактики підприємства обумовлюють необхідність визначення цілей і завдань політики підприємства по оптимізації податкових ризиків, виходячи не тільки з оптимізації податків, а й з основної мети господарської діяльності – отримання прибутку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під податковим ризиком слід розуміти ймовірність виникнення потенційної погрози для платника податків понести фінансові втрати або

недоодержати доходи через несплату податків, здійснення податкових правопорушень. До основних видів податкових ризиків ставляться:

- ризик несплати податків, ведучий до негативних наслідків для платника податків у вигляді штрафів, пені, неустойок;

- ризик податкового контролю, ведучий до виникнення санкцій і втрат через невиконання платниками податків законодавчих податкових актів;

- ризик посилення податкового навантаження, диференційований по видах господарської діяльності й податкам залежно від податкових ставок, пільг, обсягу створюваної доданої вартості;

- ризик податкової мінімізації – імовірність понести фінансові втрати, пов'язані з діями платника податків по мінімізації податкових платежів;

- ризик карного переслідування податкового характеру, що веде або до істотних фінансових втрат платника податків, або до позбавлення волі платника податків за здійснення податкових правопорушень, передбачених статтями Кримінального кодексу України.

Різноманіття видів податкового ризику, а також способів досягнення раціонального податкового навантаження, обумовлене факторами зовнішнього середовища й внутрішніх параметрів, вимагає їхньої відповідної класифікації з метою ефективного управління в рамках забезпечення економічної безпеки підприємства.

Наслідок податкових ризиків виражаються, насамперед, у фінансових втратах підприємства, зменшенні його чистого прибутку, зниженні інвестиційної привабливості підприємства, втраті його фінансової стабільності. В умовах ринкової економіки можна виділити п'ять основних областей податкового ризику будь-якого підприємства.

1. Відносно без ризикова область – при легальному нарахуванні й сплаті податків ризик підприємства мінімальний, при нормальному ході господарського процесу підприємство сплачує встановлені податки й одержує, як мінімум,

розрахунковий прибуток, якщо рівень податкового навантаження сприяє розвитку бізнесу.

2. Область мінімального ризику – у результаті діяльності підприємство ризикує частиною або всією величиною чистого прибутку, якщо воно сплачує штрафні санкції й пені через несвоєчасну сплату податків, або внаслідок помилки неправильно визначає оподатковувану базу.

3. Область підвищеного ризику – підприємство ризикує тим, що в найгіршому разі зробить покриття всіх витрат, а в кращому – дістане прибуток набагато менше розрахункового рівня. Це характерно, для умов неадекватного характеру висновку договорів, порушення договірної дисципліни.

4. Область критичного ризику – підприємство ризикує втратити не тільки прибуток, але й недоодержати передбачувану виручку від реалізації, що можливо, якщо підприємство, прагнучи мінімізувати податки, переступає податкове законодавство. У результаті штрафи й санкції істотно перевищують суму податків, що сплачуються легально. Наслідки такого господарювання катастрофічні для підприємства. Підприємство скорочує масштаби своєї діяльності, втрачає оборотні кошти, має значні борги. У цьому випадку, якщо немає альтернативи, фінансове становище підприємства стає критичним.

5. Область неприпустимого (катастрофічного) ризику – при надмірно високих податкових санкціях, підприємство, сплативши їх, може стати банкрутом. У цьому випадку оборотні кошти відсутні або являють собою сумнівну заборгованість, засновники виходять зі складу акціонерів, курс акцій падає, вимоги кредиторів посилюються, можливе банкрутство стає реальністю. Як правило, така ситуація характерна для ризику карного переслідування податкового характеру.

На цей час діюча податкова система України не є інструментом підвищення економічної активності суб'єктів господарювання, тому перебуває у стані реформування. Зміни відбуваються майже у всіх сферах господарського життя, але найбільш суттєвими вони виявились там, де зміст економічних відносин між суб'єктами ринку кардинально змінився. До таких сфер слід віднести й податкові відносини, що формуються між державою, суб'єктами підприємницької діяльності в процесі нарахування й сплати податків.

Становлення принципово нової моделі взаємодії між ринковими суб'єктами в межах податкових відносин обумовило виникнення задач у сфері оподаткування, які вимагають урахування податкової складової при розробці й реалізації багатьох управлінських рішень. Управління податковими платежами стало однією з

найважливіших складових частин фінансового менеджменту спрямованого на підвищення фінансової безпеки підприємства.

Серед загально прийнятих методів оптимізації оподаткування є: метод заміни суб'єкта оподаткування; метод зміни виду діяльності суб'єкта оподаткування; метод заміни податкової юрисдикції; прийняття облікової політики підприємства з максимальним використанням наданих законодавством можливостей; оптимізація через договірні відносини; використання різних пільг і податкових звільнень.

Крім того можуть використовуватися й спеціальні методи оптимізації: метод заміни відносин; метод поділу відносин; метод відстрочки податкового платежу; метод прямого скорочення об'єкта оподаткування.

При оптимізації оподаткування варто чітко відслідковувати грань між оптимізацією й відхиленням від податків. Адже податкова оптимізація – це зменшення розміру податкових зобов'язань за допомогою цілеспрямованих правомірних дій платника податків, що включають у себе повне використання всіх наданих законодавством пільг, податкових звільнень і інших законних прийомів і способів, а відхилення від податків являє собою форму зменшення податкових і інших платежів, при якій платник податків навмисне з порушенням чинного законодавства зменшує розмір податкового зобов'язання.

Таким чином, методи оптимізації податків підрозділяються на законні й незаконні. У процесі оптимізації оподаткування підприємства повинні використовувати тільки законні методи, які відповідають принципам природності, індивідуальності, співвіднесення ефекту й витрат, динамічності, юридичної чистоти, конфіденційності, контролю, сполучення форми й утримування, нейтралітету, диверсифікованості й комплексного підходу.

Варто також розуміти, що схема оптимізації оподаткування не може бути універсальною. Вона є всього лише шаблоном, ідеєю, а розробка готового плану оптимізації може провадитися тільки на її основі з урахуванням реальних умов, у яких перебуває економічний суб'єкт. Результатом оптимізації оподаткування повинні стати збільшення реальних можливостей економічного суб'єкта для подальшого розвитку й підвищення ефективності його діяльності.

Всі методи оптимізації складаються в оптимізаційні схеми. Жоден з методів сам по собі не приносить успіху в податковому плануванні. Лише складена грамотно й з урахуванням всіх особливостей схема, дозволяє досягти поставленої мети. Навпроти, неякісна схема податкової оптимізації може нанести підприємству відчутну шкоду. Зрозуміло, що методи оптимізації мають

безпосереднє практичне значення, маючи відбиття в оптимізаційних схемах.

Висновки. Використання оптимізаційних підходів у податковому плануванні вимагає чіткого визначення обмежень і критеріїв податкової оптимізації. До числа найпоширеніших ставляться.

1. Мінімум податкових платежів протягом податкового періоду

2. Мінімум податкового навантаження (співвідношення суми податкових зобов'язань по всіх податках і зборам до валового доходу або валового прибутку підприємства). При цьому як обмеження виступає мінімально припустимий обсяг продажів, що забезпечує збереження конкурентних позицій підприємства.

3. Рівномірність формування податкових зобов'язань відповідно до наявних фінансових ресурсів при забезпеченні запланованого рівня прибутку. Цей підхід заснований на управлінні фінансовими потоками для досягнення запланованого доходу.

3. Максимум фінансового результату при обмеженні максимальної суми податків, що сплачуються, або максимально припустимого збільшення податкових платежів на одиницю приросту фінансового результату.

Перелік підходів до встановлення критеріїв і обмежень податкової оптимізації можна

продовжити залежно від цілей підприємств, обумовлених його загальною стратегією й тактикою, а також від конкретних умов господарювання, інтересів засновників та інше.

Таким чином найбільш ефективним способом підвищення економічної безпеки підприємства є не механічне скорочення суми податків, а побудова ефективної системи податкового менеджменту. Як показує практика, такий підхід забезпечує значне й стійке скорочення податкових втрат на довгострокову перспективу і потребує злагодженої роботи команди юристів, бухгалтерів і фінансистів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горобінська І. В. Аналіз податкового навантаження та його вплив на динаміку ділової активності // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №10. – С. 26-32.

2. Загородній А. Г. Податки та податкове планування підприємницької діяльності: Монографія / А. Г. Загородній, А. В. Слісєєв. – Львів: Центр бізнес-сервісу, 2003. – 152 с.

3. Опасные налоговые схемы / Д. Путилин. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. – 326 с.

Аннотація. В статье рассмотрено понятие налоговой безопасности предприятия как составной части экономической безопасности государства. Определен подход к созданию принципиально новой модели взаимодействия между рыночными субъектами в области налоговых отношений, предложено построение эффективной системы налогового менеджмента.

Ключевые слова: Налоговые риски, экономическая безопасность, налоговая безопасность, методы оптимизации.

Summary. In articles the concept of tax safety of the enterprise as parts of economic safety of the state is considered. Formation of essentially new model of interaction between market subjects within tax relations, is offered construction of effective system of tax management.

Keywords: Tax risk, economic safety, tax safety, optimisation methods.

Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Ряснева О.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Плетникова І.Л.